

УДК 332

Наталія Кирич, д.е.н., проф., Тетяна Лібусь, аспірант, С.М. Співак, к.е.н., доц.
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя, Україна

ІНДИКАТОРИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНУ

Nataliya Kyrych, Dr., Prof., Tetiana Libus, postgraduate, Sergiy Spivak, Ph.D.
INDICATORS OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT IN THE REGION

В сучасних умовах значна увага приділяється проблемі стійкого розвитку економіки. Дана концепція прийшла на зміну концепції економічного зростання. Новий підхід передбачає облік не тільки економічних аспектів розвитку економіки, але й соціальних та екологічних.

Згідно підходу сталого розвитку, економічний аспект базується на теорії максимального потоку сукупного доходу, який може бути отриманий при збереженні сукупного капіталу, оптимальному використанні обмежених ресурсів і застосуванні «зелених» технологій. Соціальна складова стійкого розвитку орієнтована на людину і спрямована на збереження стабільності соціальних і культурних систем. В рамках даного концептуального підходу людина є не об'єктом, а суб'єктом розвитку і повинна брати участь в процесах, які формують сферу її життєдіяльності, сприяти прийняттю і реалізації рішень, здійснювати контроль за їх виконанням. З екологічної точки зору, сталий розвиток має забезпечувати цілісність природних систем. Основна увага приділяється збереженню здатності цих систем до самовідновлення та адаптації до змін.

Підхід сталого розвитку поширюється не тільки на економіку в цілому, але і на її складові: регіони, галузі, окремі підприємства.

Для оцінки виконання цілей і завдань сталого розвитку використовується набір окремих показників і їх динаміка. Аналіз кожного окремого показника дає уявлення про розвиток тієї чи іншої сфери діяльності. Застосування інтегрального індексу, розрахованого на основі даних показників, дозволяє побачити ситуацію в цілому, а деталізація за складовими індексу в горизонтальному (розріз областей) або вертикальному (розбивка по групах показників) розрізі дає уявлення про проблемні моменти ходу виконання планів зі сталого розвитку.

Для визначення специфічних, найбільш гострих проблем сталого розвитку регіону нами пропонується використовувати адаптовану до української системи статистичного обліку систему показників (індикаторів), побудовану на принципах моделі «тиск - стан - реакція» (ТСР), розробленої фахівцями організації економічного співробітництва та розвитку ООН. В основі даної моделі лежить логічний взаємозв'язок між показниками тиску (що відбивають рівень негативного антропогенного впливу на природно-господарську систему (атмосферу, водні об'єкти, земельний і лісовий фонд): обсяги скидів / викидів забруднюючих речовин, освіти твердих побутових відходів (ТПВ) і т. д.), показниками стану (відбивають існуючу в даний момент якість компонентів навколишнього середовища: водних ресурсів, атмосфери, ґрунту і т. п.) і показниками реакції (характеризують реакцію суспільства на існуючий рівень тиску, яка виявляється у витратах на охорону навколишнього середовища, інвестиції в екологічно чисті технології і т. п.). вона дозволяє виявляти причинно-наслідкові зв'язки між економічною діяльністю та екологічними і соціальними умовами, що забезпечує базу для прийняття рішень в області еколого-економічної політики.

Індикатори моделі «тиск - стан - реакція» (ТСР)

Показники (індикатори) тиску на екосистему	Показники (індикатори) стану екосистеми	Показники (індикатори) реакції соціуму
1.Викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря, тис. т 2.Забір води з водних об'єктів, млн м3 3.Обсяг скидання стічних вод в поверхневі водні об'єкти, млн м3 4.Використання прісної води, млн м3 5.Зміна структури земель, тис. га 6.Фонд лісовідновлення, тис. га 7.Утворення відходів, тис. т 8.Площа, зайнята складуванням промислових і ТПВ, га 9.Обсяг заскладовано родючого шару ґрунту, тис. м3 10.Вилучення (видобуток) ресурсів	1.Комплексний індекс забруднення атмосфери 2.Стандартний індекс 3.Найбільша повторюваність перевищення гранично допустимої концентрації - НП (середн),% 4.Рівень забруднення атмосферного повітря 5.Якість питної води у водопровідній мережі,% проб, які не відповідають гігієнічним нормативам: 6.Площа ґрунтів, які відчувають наслідки негативного антропогенного впливу, млн га: 7.Площа порушених земель, тис. га 8.Середній вміст гумусу в ґрунтах,% 9.Площа земель особливо охоронюваних природних територій, тис. га 10.Загальна площа лісів, тис. га 11.Кількість лісових пожеж, од. 12.Коефіцієнт природного приросту населення, на тис. чол. населення 13.Коефіцієнт дитячої смертності, кількість дітей, померлих у віці до 1 року, на 1000 народжених 14.Кількість надзвичайних ситуацій та катастроф 15.Завдана матеріальна шкода від НС і катастроф, тис. грн. 16.Коефіцієнт Джині 17.Індекс розвитку людського потенціалу	1.Поточні витрати на охорону навколишнього середовища, млн грн. 2.Інвестиції в основний капітал, спрямовані на охорону навколишнього середовища та раціональне використання природних ресурсів, млн грн. 3.Виявлено порушень вимог законодавства в сфері охорони навколишнього середовища, тис. од. 4.Залучення до адміністративної відповідальності за порушення законодавства в сфері охорони навколишнього середовища, од. 5.Розмір накладених штрафних санкцій за порушення законодавства у сфері охорони навколишнього середовища, млн грн. 6.Частка забруднених стічних вод в загальному обсязі скидання стічних вод в поверхневі водні об'єкти,%: 7.Вивезено спецтранспортом побутового сміття та рідких відходів з території міських поселень, тис. м3 8.Лісовідновлення, га 9.Рекультивация земель, га 10.Створення захисних лісових насаджень, га 11.Екологічні організації, од.

Перевагою пропонованої системи індикаторів сталого розвитку регіону є те, що включені в неї показники можуть відбити вплив антропогенного навантаження не тільки на екосистему регіону, а й на господарську діяльність (через деградацію природних ресурсів і якість навколишнього середовища). Вона також дозволяє оцінити рівень територіальних диспропорцій, виявити найбільш істотні джерела виникнення негативних темпорально-територіальних екологічних екстерналій, а також оцінити ефективність реалізованих в регіоні управлінських заходів щодо їх зниження.

На нашу думку, перелік індикаторів стійкого розвитку регіональної економіки, а також їх порогові значення повинні мати статус затверджених на регіональному рівні параметрів, облік і дотримання яких повинні стати обов'язковим елементом регіональних програм соціально-економічного розвитку.

Отже, аналіз даних показників може стати основою для виявлення «слабких» місць в регіонах, а також для прийняття рішень по проблемних питаннях.